

Millî Mecdûa

46

Kim var imiş biz burada yođ iken?

EYLÜL-EKİM 2025

ISSN 2667-4637

9 772667 463702

Fiyatı: 300 ₺

DOSYA KONUSU:

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ V: BAŞUCU KİTAPLARI

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN DELİ KURT ROMANI ÜZERİNE TARİHÎ VE EDEBÎ BİR İNCELEME

GÖKSEL GÖKÇE

Atsız, diğer romanlarında olduğu gibi bu romanını da kötü sonla noktalamıştır ancak bu, diğer romanlarına göre beklenmedik bir sonudur.

Hüseyin Nihal Atsız'ın altı romanından biri olan *Delî Kurt*'ta (1958), arka planda Fetret Devri'nin başlangıcından (1402) Varna Meydan Muharebesi'ne (1444) kadar süregelen Osmanlı tarihinin olduğu, Türk mitolojisine ait unsurlarla örülü, oldukça maceralı bir aşk hikâyesi anlatılmıştır.

Temelini tarihten alan *Delî Kurt* romanında Atsız, kurguyu 1403 yılı sonlarından başlatmıştır ve o dönem Yıldırım Bayezid'in şehzadeleri arasında süren taht mücadelesine yer vermiştir. Bu bağlamda Mehmed Çelebi, Musa Çelebi, İsa Çelebi gibi o devirde yaşamış tarihî şahıslara ve yine onların yanında bulunabilecek gerçekçi dokuya sahip kurgu karakterlere yer vermiştir. Mekân bugünkü Balıkesir olan Karesi coğrafyası başta olmak üzere İstanbul, Karamanoğlu coğrafyası ve Balkanlar'dır.

Romandaki kurgu genel olarak Osmanlı Devleti'nin 1403-1444 yılları arasındaki savaşları üzerinden ilerlemiştir. Bunlar genel olarak Torlak Kemal ve Börklüce Mustafa isyanları, Karamanoğullarıyla olan Anadolu hakimiyeti mücadeleleri ve başını Macarların çektiği Balkan milletleriyle olan gazâlardır. Başkahraman Delî Kurt Murad'ın hayatındaki dönüm noktaları hep savaşlar üzerinden belirlenmiştir. Bu bakımdan Atsız, savaşları tarihte olduğu gibi yansıtıp kurgunun tarihî anlatıyı değiştirmesine müsaade etmemiştir. Bu durum Atsız'ın yalnızca romancı değil aynı zamanda

iyi bir tarihçi olmasıyla izah edilebilir. Bu devrin kendi hareketli seyrinin bir tarihî roman için oldukça uygun olması bir yana, Atsız'ın akademik tarih çalışmaları "Âşıkpaşaoğlu Tarihi", "Oruç Beğ Tarihi", "Ahmedî'nin İskender-nâmesi", "Şükrullah Tarihi" ve "Osman Tarihi" gibi eserlerin, özellikle 15. yüzyıla odaklanan birincil kaynaklar olması da Atsız özelinde romanın değerini artırmaktadır. Zira Atsız, *Deli Kurt*'u yazdığı devirde arka plana aldığı bu dönemin en önde gelen uzmanlarından. Bahsi geçen husus, romanda zamanın ruhunu oldukça iyi yansıtmayı sağlamıştır. Kurguyu epik bir olay örgüsünden alıp bir aşk macerasına çeviren de Atsız'ın bilinen tarihi bozma-gayretiyle ilgilidir. Benzerini *Deli Kurt*'tan dokuz yıl önce yazdığı "Bozkurtlar Diriliyor" romanında görmek mümkündür. Orada da taht mücadelesine dâhil olabilecek bir Göktürk soylusu olan Kür Şad oğlu Urungu'nun aşk hikâyesine dönüşen hayatı işlenmiştir.

1. Kadim Bir Kurgu: "Şehzade"nin Doğuş Miti

Atsız, romanını insanlık tarihinin en eski ve yaygın anlatı formatına dayandırmıştır. Romanın başkahramanı Murad, Fetret Devri'nin çalkantılı ikliminde tam bir kaos içerisinde doğmuştur. Hikâyesi onu bir köylü, bir asker, bir baba, bir savaş kahramanı, bir âşık, bir kumandan, bir şehzade ve sonunda hiçlikte kaybolmuş bir adam olmaya sürüklemiştir. Sonuçta ortaya incelemeye değer bir roman kahramanı çıkmıştır. Otto Rank'ın sistematikleştirdiği "Kahramanın Doğuş Miti" adlı araştırmaya konu olan arkaik tema, *Deli Kurt* romanının beslendiği ana kaynaktır.

Sargon, yüce kral, Akad Kralı'yım ben. Annem bir rahibeydi, babamı bilmem, ama onun kardeşi dağlarda yaşadı. Fırat'ın kıyısında yer alan şehrim Azuripani'de, annem, rahibe, beni doğurdu. Gizli bir yerde beni dünyaya getirdi. Beni sazlardan yapılmış bir sepete koyup, açıklığını ziftle kapladı ve nehre bıraktı ama nehir beni boğmadı. Nehir beni su taşıyıcı Akki'ye götürdü. Su taşıyıcı Akki kalbindeki şefkatle beni aldı; su taşıyıcı Akki beni kendi oğlu gibi büyüttü; su taşıyıcı Akki beni bahçıvanı yaptı. Bahçıvan olarak çalışırken İhtar beni kıymetli saydı; kral oldum ve kırk beş yıl boyunca krallık yönetimini sürdürdüm. (Rank, 2016: 21)

Milattan önce 2800'lere tarihlenen Kral Sargon'un hikâyesi, insanlığın en eski anlatılarından biridir. Milletler kendi anlatılarında mitik, efsanevî, dinî, tarihî birçok kahraman için benzer doğuş mitini anlatmışlardır. Musa, Oedipus, Perseus, Gilgamuş, Kiroş, Romulus, Herkül, İsa vb. birçok isim bu mit dâhilindeki motiflerden hareketle hikâye edilmiştir. Türk edebiyatında Çin kayıtlarına geçmiş Bozkurt Efsanesi ve Oğuz Kağan Destanı'nın çeşitli versiyonlarında, bu mitte örtüşen motifler yer almaktadır. (Gökçe, 2025: 1)

Doğuş mitinin odak olduğu kalıp hikâyesinin genel yapısı şöyledir: Tiran bir rüya görür ve rüyasını tabir ettirdiğinde o gün doğan bir “erkek” bebeğin büyüdüğünde tiranı öldüreceği kehanet edilir. Tiran elbette kendisinden beklenecek zalimlikte hareket eder ve “o gün doğan bütün erkek bebeklerin öldürülmesini” emreder. Ardından hükmü altındaki topraklarda av başlar. Kehanetin öznesi olan bebek, soylu bir ailenin bebeğidir ve bunun ortaya çıkardığı imkânlarla sepet vb. bir eşya içerisinde suya veya yabanda bir kuytuya bırakılır. Kimi anlatılarda bebeği bir insan kimisindeyse aslan, kurt benzeri yırtıcı bir hayvan bulur ve besler. Çocukluğu genelde kırsal bölgede çoban bir ailenin yanında geçer. Kahraman, doğumunda da çocukluğunda da gençliğinde de dikkat çekici ve diğer insanlardan farklı olduğunu belli eden özellikler sergiler; bunlar kehanetin kendisini gerçekleştirmesine giden yoldaki taşlardır. Nihayet kahramanın kimliği ortaya çıkar ve olağanüstü birtakım olayların sonunda kahraman, tiranı öldürür ve ülkenin yeni hükümdarı olur. (Rank, 2016)

İnsanlığın en kadim anlatılarını şekillendiren bu mitteki motiflerin bazıları, *Delî Kurt*'ta Atsız tarafından Osmanlı tarihinin acı gerçekliği “kardeş katli” olgusuyla birleştirilerek ustalıkla işlenmiştir. Türk tarihinin en meşhur olgularından biri, taht kavgalarıdır; Türk tarihi, Büyük Hun İmparatorluğu'ndan (MÖ 3. yy - MS 1. yy) itibaren 20. yüzyıla dek taht kavgalarına sahne olmuştur. Kavga genellikle kardeşler ve kuzenler arasında yaşanmakta beraber, baba-oğul arasında yaşanan kavgalar da olmuştur. Türk töresinden ileri gelen bu gelenek, Osmanlı tarihinde de yer almıştır. Ancak Osmanlılarda Yıldırım Bayezid'den (1389-1403) itibaren farklı bir uygulama ortaya konulmuştur, o da kardeş katlidir. 1389 1. Kosova Meydan Muharebesi'nden sonra Sultan 1. Murad savaş meydanında öldürülünce, yerine oğlu Bayezid geçmiş ve o sırada kaçan düşmanı kovalamakta olan kardeşi Şehzade Yakub, her şeyden habersizce otağa döndüğünde katledilmiştir (İnalçık, 2015: 65). Taht kavgasından kaynaklanan iç savaş önlemek üzere ortaya çıkan ve daha sonra Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) tarafından kanunlaştırılacak olan bu uygulama, 17. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Atsız, *Delî Kurt*'ta kurgunun izleğini ve başkahramanın hayatını bu olgu üzerinden oluşturmuştur.

a. Kehanet

1402 Ankara Meydan Muharebesi'nden sonra Yıldırım Bayezid, Emir Timur'a (1370-1405) esir düşmüş, bunun üzerine şehzadeleri arasında taht mücadelesi başlamıştır. Bunlardan biri olan İsa Çelebi (1378?-1403), Karesi (Balıkesir) bölgesine gelerek burada hakimiyetini tesis etmiş ve Emir Timur'la iyi ilişkiler kurmuştur. İki defa Bursa'yı ele geçirip kaybeden ve Anadolu'da çeşitli mücadelelere girişen İsa Çelebi, kardeşi Mehmed Çele-

bi'ye karşı giriştiği mücadeleleri kaybetmiş ve 1403 yılı ortalarında Mehmed Çelebi'nin emriyle boğdurulmuştur (Aykut, 2020: 645-647).

Atsız, kurguyu bu noktadan başlatmıştır ve romana göre İsa Çelebi'nin eşi Balâ Hatun ile doğacak şehzadesi üzerinden doğuş miti motifini tarihi gerçeklik zemininde işlemiştir. İsa Çelebi bir "önsezi"yle en yakın adamı Çakır'dan yerine getirilmesi oldukça zor bir ricada bulunmuştur:

Çakır! Şimdilik Tehlikeden uzak gibi görünüyoruz. Fakat, benim içime doğuyor: Sonum iyi olmayacak. Kendimi değil, hatunumu düşünüyorum. Yüklüdür. Birkaç ay sonra bir çocuğumuz doğacak. Osmanlı'nın töresini biliyorsun. Benim başıma bir şey gelir, sonra da bu çocuk erkek doğarsa onu yaşatmazlar. O zaman Balâ Hatun perişan olur. Bunu önlemek lâzım. Bu da Balâ Hatun'un hiç kimsenin bilmediği bir yere saklanmasıyla olur! Benim böyle bir yerim yok. Osmanoğlu olduğum için nereye gitsem tanırım. Acaba sen onu emniyetli bir yere saklayamaz mısın? (Atsız, 2025: 21)

İsa Çelebi'nin önsezisi, rüyaya bağlı kehanet olmasa da kehanetvarî bir yapıdadır. Geleneksel anlatılardaki kahramanın sepete konulup akarsuya bırakılmasına sebep olan durum ortaya çıkmıştır, hem de Osmanlı tarihinin apaçık gerçekliği içerisinde. Böylece romanın başkahramanı Deli Kurt Murad'ın hikâyesi başlamıştır.

Nitekim Mehmed Çelebi, İsa Çelebi öldükten sonra, "bir şehzade doğurabileceği şüphesiyle" onun eşi Balâ Hatun'u bulmaları için adamlarına emir vermiştir. Bu arayış, yıllar sonra Sultan 2. Murad tarafından dahi sürdürülmektedir ve İsa Çelebi'nin adamlarından Hasan Çelebi, bu sebeple takip edilmektedir (Atsız, 2025: 88). *Deli Kurt* romanının sonunda kendi esas kimliğini çözdüğünde, "Demek ki kendisi bir Osmanlı şehzadesiydi. Yani her an Azrail'in kılıcı altında yaşayan birisi," (Atsız, 2025: 217) diye düşünmüştür. Bu izleğin uyandırdığı tedirginlik, roman boyunca okuyucuya hissettirilmiştir.

b. Soylu Yaradılış

Doğuş mitine bağlı geleneksel anlatılar, kahramanın kendinde hayranlık uyandıracak öne çıkan yönlerini doğrudan soyluluğa bağlarlar. Hatta bunun ilk şart olduğu dahi söylenebilir (Rank, 2016: 82). Babası Osmanlı Hanedanı'ndan, annesi Amasya Beyi ailesinden olan Murad, soyluluk motifini taşımaktadır. Deli Kurt'un soyluluğunu gösteren emarelere romanda sık sık yer verilmiştir. Deli Kurt, çoban kıyafetlerinden kurtulup bir nebze dahi iyi kıyafet giydiğinde, ondaki "soylu vakarı" ortaya çıkmaktadır:

Yeni giyimleriyle çocuklar bayağı değişmişlerdir. Bellerine taktıkları kemerlerle birer sipahî adayları olmuşlardı. Hele Deli Kurt o kadar başkalaşmış, vakarlı durumu ile öyle olmuştu ki, Satın Kadın, nazar değmesin diye omzuna mavi boncuk dikmeğe mecbur kalmıştı.

Bu durumu ile Çakır onu büsbütün başka görüyordu. Neredeyse kendisini de bir şehzadenin silâh öğretmeni, lalası sanacaktı. (Atsız, 2025: 52)

Son cümleye göre başkahramanın soyluluğu yalnızca kendi bünyesinde inkişaf etmemiş, çevresindeki insanların da olduklarından daha rütbeli oldukları hissini onlarda meydana gelmesini sağlamıştır. Soyluluğun en mühim işaretlerinden biri de keskin zekâ ve basiret sahibi olmaktır. Deli Kurt'ta bunlar da vardır:

Deli Kurt'un, okumağa Evren'den çok fazla hevesli olması da gözden kaçacak gibi değildi. (...)

Deli Kurt okumaya çalışırken çok dikkatli ve sakin oluyordu. Silâh talimi yaparken yahut güreşip yarışırken gösterdiği haşarılıktan eser kalmıyordu. Bu yüzden çakır bir gün kendisine:

- 'Aferin Murad!' demişti. 'Çerilikte Deli Kurt olduğun gibi okumakta da molla çelebisin. (Atsız, 2025: 52)

Soylu olmak, başlı başına diğer insanlardan daha güçlü daha çevik ve daha silahşor olmayı sağlayabilen bir husustur. Atsız satır aralarında Deli Kurt'un diğer çocuklardan farklı olmasını soyluluğa bağlamıştır ve bunun "Allah vergisi" olduğunu söylemiştir:

Önce heyecanlı bir at yarışı yapıldı. İlk anlarda başa geçen Deli Kurt git-tikçe arayı açarak birinci oldu. Türkmenler ikinci ve üçüncü olmuşlar, Evren sonuncu kalmıştı. Murad'ın kırk yıllık sipahi gibi at sürüşü, hareketlerinin kusursuz oluşu Çakır'ın çok hoşuna gitmişti. Türkmen çocuklarıyla Evren de iyiydiler ama Deli Kurt'ta bir başkalık vardı ki her halde Allah vergisi olacaktı. (Atsız, 2025: 52-53)

Soyluluğun bir diğer yansıması da tiranın da aynı soydan olmasıdır; zor-ba kahramanla genellikle büyükbaba olarak bağlantılıdır (Rank, 2016: 90). *Deli Kurt* romanındaysa, Murad'a tehdit oluşturan, amcası ve amcasının oğ-ludur. Ancak burada kadim anlatıdan farklı olarak Mehmed Çelebi ve Sultan 2. Murad kötü tipler olarak verilmezler; bu durum, "töre"nin gereğidir.

c. Anne Ayrışması

Balâ Hatun kaçışlarından birkaç ay sonra bir erkek çocuk doğurmuştur ve İsa Çelebi'nin mektubundaki talep üzerine bebeğin adını Murad koymuş-tur. Bundan dört ay sonra Balâ Hatun'a İsa Çelebi'nin ölüm haberi gelmiştir; üzüntüsünden Hatun'un sütü kesilmiş ve Murad'ı Satı Kadın'ın Türkmen aşiretinden bir sütanne emzirmiştir. Kahramanın sütanne tarafından emzi-rilmesi, doğuş mitinin "taşıyıcı anne - emziren anne" ayrışmasına son dere-ce uyumludur. Rank'a göre bu ayrılma yine yüceltme manasına gelmektedir: Soylu anne çocuğu taşıırken alt sınıftan anne, emzirme göreviyle memnun olmalıdır (Rank, 2016: 103).

ç. Çoban Aile Yanında Büyüme

Doğumundan kısa süre sonra hem yetim hem öksüz kalan başkahraman, Çakır'ın sütannesi Satı Kadın tarafından yetiştirilmiştir. Tehlikenin farkında olan Satı Kadın, sutoğlu Çakır'ı kırmamış ve bu zorlu vazifeyi üstlenmiştir. Böylece aslında bir Osmanlı şehzadesi olan başkahraman, kim olduğunu bilmeden, dul bir köylü kadının evinde, onun oğlu Evren'le beraber "davar güderek" (Atsız, 2025: 38) büyümüştür. Bu durum, doğuş mitindeki "çoban ailenin yanında yetişme" (Rank, 2016: 20) motifiyile birebir uyumludur.

d. Ad Alma ve Kahramanlıklar

Eski Türk töresince büyüyen erkek çocuk, hüner yani kahramanlık gösterir ve bu hüneri üzerinden bir ad alır. Başta Dede Korkut Hikâyeleri olmak üzere geleneksel Türk anlatılarında yer alan bu hususun benzeri, doğuş mitinde de vardır. Aslında soylu olan kahramanın halktan farklı olduğunun gözlemlenebilen ilk işaretleri bunlardır. Oğuz Kağan, obasının başına bela olan "kıyand"ı (gergedan) öldürerek hükümdar olmuştur. (Bang ve Rahmeti, 1936: 12-13); Oedipus, şehri insan yiyen Sfenks'ten kurtarmıştır (Rank, 2016: 27). Ancak bunlar oldukça arkaik anlatılardır; kadim anlatıcılar, kahramanın insanî güçlere sahip olmasını uygun görmemişlerdir. "Tersine, eğilim, genellikle kahramana doğum, hatta rahme düşme anından başlayarak sıradışı güçler bağışlamak yönünde olmuştur." (Campbell, 2010: 348). Deli Kurt'un geçtiği 15. yüzyıl dünyasında kahramanlığın boyutu, kehanet sahibi olmayan ve gerçekten gizlenmesi gereken bir şehzade için, bulunduğu köyde nam salacağı kadardır. Atsız, Murad'ın Deli Kurt adını almasını sağlayan hünerlerini şöyle izah etmiştir:

Murad'a 'Deli Kurt' denilmesinin sebebi at sevgisindeki aşırılığı idi. Ata bindi mi deliye döner, tehlikeli sürüşler yapardı. Dört nala giderken yerden çomak kapmasını bütün Türkmen çocuklarından iyi başarırdı. Hiçbir şeyden korkmazdı. Tek başına olduğu zaman bile on kişiye saldırmaktan çekinmezdi. Beş yaşındayken başlayan delişmenliği on yaşında son kerteye ulaşmıştı. (Atsız, 2025: 42)

Yaşından beklenmeyecek hünerler gösterme hâli, destansı anlatıların motiflerindedir. Yine Oğuz Kağan metninde Oğuz'un kırk günlükken at binip avlandığı anlatılmıştır (Bang ve Rahmeti, 1936: 10-11). Herakles, Tanrıça Hera'nın beşiğine gönderdiği yılanı boğmuştur (Campbell, 2010: 358). Hayata bu şekilde başlayan başkahramanın başarıları gittikçe daha da artar ve her seferde hem daha büyük engeli hem de kendini aşar. Bu bağlamda Deli Kurt'un ilk ciddi başarısı, Manisa'da cereyan eden küçük çaplı bir muharebe esnasında Şeyh Bedreddin İsyanı'nın (1419-1420) önde gelen isimlerinden Torlak Kemal'i yakalamasıdır (Atsız, 2025: 64). Bundan sonraki savaşlarda da dikkat çekici mücadeleler veren Deli Kurt'un en büyük başarısıysa 1444

Varna Meydan Muharebesi'nde Macar Kralı Ladislas'ı öldürmesidir (Atsız, 2025: 236). Bu kahramanlığı Sultan 2. Murad tarafından da görülüp takdir edilmiştir ve bölükbaşı rütbesinden alay beyliğine terfi ettirilmiştir.

Tarihte gerçekten de Torlak Kemal yakalanmış ve idam edilmiş, Macar Kralı Ladislas öldürülmüştür. Atsız'ın, bu faili meçhul kahramanlıkları Deli Kurt'a atfetmesinin sebebi, onun bir Osmanlı olarak Osmanlı'nın düşmanlarıyla kıyasıya mücadele ettiğini hissettirme arzusundan kaynaklanmaktadır. Zira babasının kaderinden ötürü padişah olamayan Deli Kurt'a bu düşmanları öldürterek okuyucuda bir tatmin yaratmıştır.

e. İşaretler ve İzler

Geleneksel anlatıda tirandan saklanan kahraman daha fazla gizli kalmaz, er veya geç onun aslında kim olduğuyla ilgili iz ve işaretler ortaya çıkar (Rank, 2016: 20). Böylece mücadelede yeni safhaya geçilir. Deli Kurt'un kimliğiyle ilgili olan işaretlere bakıldığında, ilk olarak babası İsa Çelebi'ye olan benzerliği göze çarpmaktadır; bunu hem Çakır hem de İsa Çelebi'nin kazaskeri Hasan Çelebi fark etmişlerdir:

- 'Bu kadar benzeyiş olur!' dedi. 'Görür görmez İsa Beğ dirilmiş sandım da fena oldum.

(...) şunu söyleyeyim ki bu benzeyiş beni korkuttu. İsa Çelebi'yi tanımış olanlar Murad'ı bir görürlerse onun oğlu olduğuna yemin edebilirler.

- 'Bunu ben de biliyor, onun için de Deli Kurt'un eski adamlardan vezir, paşa, beğ kim varsa gözlerine görünmemesine elimden geldiği kadar çalışıyorum. (Atsız, 2025: 86)

Kahramanın kendisinden kaynaklanan bu husus dışında, onu gizleyen Çakır'ın da ara sıra "dil sürçmesi" sebebiyle asıl kimliğinden ipuçları verdiği görülmektedir. Deli Kurt'un diğer çocuklarla güreş tuttuğu bir esnada heyecanlanan Çakır, ona "Yaşa Osmanoğlu" (Atsız, 2025: 51) demiştir. Bundan şüphelenen ancak anlam veremeyen Deli Kurt'a, babasının adının "Osman" olduğunu ve ondan dolayı böyle dediğini söylemiştir. Ancak bir başka boş bulunduğu anda Deli Kurt'un bir sorusunu "Hayır şehzadem!" (Atsız, 2025: 56) diyerek cevaplamıştır. Çakır bundan da şakaya vurarak sıyrılmıştır ama sır tutanların istemsizce verdikleri ilk işaretler bunlardır.

Deli Kurt'un kendi kimliğine dair kafasını karıştıran ilk işaretse Gökçen'in annesi Esen Börü'nün ona "soylu ve bey oğlu" (Atsız, 2025: 154) olduğunu söylemesidir. Romanın sonlarına doğru Satı Kadın, Deli Kurt'un eşinin doğumu esnasında yaşlılık ve telaştan kaynaklanan bir anlık dalgınlıkla Deli Kurt'a anasının Balâ Hatun olduğunu söylemiştir (Atsız, 2025: 2015). Deli Kurt bunun üzerine geçmişteki ipuçlarını birleştirerek harekete geçmiş ve şehit olan Çakır'ın eşyaları arasında İsa Çelebi'nin hamile eşinden ve onların saklanması gerektiğinden bahsettiği mektubu bulmuştur

(Atsız, 2025: 217). Artık mevzu Deli Kurt tarafından çözülmüştür ve doğan çocuğuna “İsa” adını vermiştir.

Rank’ın monografisinde ele aldığı geleneksel anlatılarda başkahramanın kimliği ortaya çıktıktan sonra, hikâyenin hareket noktası olan kehanet, kendini gerçekleştirecek şekilde ilerler. Ancak geleneksel anlatı motifi kullanan bir modern tür yazarı olan Atsız, Deli Kurt’un kimliğini, kahramanın kendisine romanın sonlarına doğru ifşa etmiştir. “İsa Çelebi oğlu Şehzade Murad”, oğlunun adını İsa koymak dışında bu konuyla ilgili herhangi bir harekette bulunmamıştır. Aslında okuyucunun romanın başlarındaki beklentisini de sönmüleyen bu durum tamamen Atsız’ın “tarih bilimi”ne olan hassasiyetiyle ilgilidir. Aksi takdirde geleneksel anlatıya uyulsaydı bir taht kavgası yaşanması ve Deli Kurt’un tahtı kazanması gerekmektedir. Bundan dolayı, taht mücadelesi üzerine tarihî roman olabilecek bu eser, bir aşk romanına dönüşmüştür. Bu noktada devreye romanın kadın kahramanı Gökçen girmiş ve eseri onunla olan aşk macerası şekillendirmiştir.

2. “Şehzade”nin Sonsuz Yolculuğu

Atsız, tarihî gerçeklere uymak için doğuş mitini tamama erdirmemiştir ancak Deli Kurt’ta yine birçok geleneksel kahramanda görülen özellikler göze çarpmaktadır. Mitler üzerine hazırladığı çalışmalarla öne çıkan Joseph Campbell’ın Türkçeye “Kahramanın Sonsuz Yolculuğu” olarak tercüme edilen çalışmasında, mit vb. geleneksel anlatılarda yer alan kahramanların ortak özellikleri üzerinde durulmuştur. Makalenin bu bölümünde de Deli Kurt Murad’ın öne çıkan özellikleri, bu çalışma üzerinden tahlil edilecektir.

a. Maceraya Çağrı ve Çağrının Reddedilişi

Anlatıları heyecanlı kılan, başkahramanın ansızın kendisini bir çağrının içerisinde bulmasıdır. Bu genellikle bir hata (aslında şans) yoluyla gerçekleşir ve beklenmedik bir dünyayı ortaya çıkararak kahramanı oraya çeker (Campbell, 2010: 65). Gerçek hayatta olduğu gibi geleneksel anlatılarda da başkahramanın cevap vermediği çağrılar bulunur çünkü ilgisini başka şeyler çekmiş olabilir. Çağrılarının reddi, macerayı olumsuz bir veçheye sokar ve başka şeylere ağırlık veren başkahraman, eylem gücünü kaybederek kurban hâline gelir (Campbell, 2010: 63).

Yukarıda bahsedildiği üzere Deli Kurt, asıl kimliğinin meydana çıkmasıyla kendisini kolaylıkla çekebilecek olan taht mücadelesi çağrısını reddeder ve romanın yönü artık tarih arka planında bir aşk romanına dönüşür. Aslında Deli Kurt’un Gökçen’le karşılaşması da bir başka dünyaya açılan kapıdır. Zira Gökçen anlatıya dâhil olduktan sonra olağanüstü unsurların sıklıkça yer aldığı bir evrene kapı aralanır ve Deli Kurt’un esas atıldığı macera bu olur.

b. Büyücü Hekim: Kadın Kam

Hem geleneksel anlatılarda hem de bunların içinde geliştiği toplumlarda büyücü hekim, toplumun merkezindedir. Onun psikotik ve nevrotik yönleri bulunmaktadır (Campbell, 2010: 116), bu da anlatıya yön veren ve çoğu zaman anlatının geleceğiyle ilgili ipuçları veren görüler sunmasını sağlar. Türk kültür ve edebiyatında bu kam (şaman) tipidir. *Deli Kurt* romanında kam tipine en uygun isim, Gökçen'in annesi Esen Börü'dür, zira Türkistan'dan gelmiştir. Atsız bu noktada kurguya "kök vatan"ı da dâhil etmiş ve eski Türk dininin temsilcisi tipine de eserinde yer vermiştir. Bu hiç şüphesiz siyasi içtimaî mezhebi Türkçülükle ilgili bilinçli bir tercihtir.

Deli Kurt romanına bir kam eklenmesi, romanı salt gerçekçi tarihî çizgiden mitolojik bir noktaya çekmiştir. Romanda yaratılan gizemli ve büyü-lü kısımlar, kam tipi Esen Börü ve onun kamlık özellikleri gösteren kızı Gökçen üzerinden gelişmiştir. Kamlar, doğaüstü güçlere sahip kişiler olarak tasavvur edilir ve diğer insanlar tarafından saygı ve korku karışımı bir davranışla karşılanırlar (Bayat, 2022: 19). Esen Börü ve Gökçen de halk arasında saygı ve korku duyulan kişilerdir.

Kamların hem dinî rolleri olduğu kadar sanatçı ve hekim rolleri de vardır (Bayat, 2022: 107). *Deli Kurt*, Gökçen'i çözmek için Esen Börü'yü ziyaret etmiştir. Esen Börü, *Deli Kurt*'a baktığında nereden geldiğini, evli olduğunu, Gökçen'e olan sevgisini bilmektedir. Esen Börü, Gökçen'e nasıl yaklaşması gerektiği konusunda *Deli Kurt*'a tavsiyeler vermiştir (Atsız, 2025: 151-152). Gökçen daha sonra, kendisine âşık rakipler *Deli Kurt* ve Oba Beyi'nin Oğlu onun için çarpışıp yaralandıklarında annesi Esen Börü'nün gönderdiği macun ve otlarla yaralı âşıkları iyileştirmiştir (Atsız, 2025: 161). Bu da hekimlik için açık bir göstergedir.

c. Tanrıçayla Karşılaşma

Tanrıça, âşık olunan kadın. Tanrıça asla edilgen bir sevgili değildir, çoğu zaman başkahramandan daha baskın bir tiptir; modern anlatılarda *femme fatale* adı verilen kadının prototipidir. Campbell, onu böyle anlatmıştır:

O en mükemmel güzelliklerin en mükemmelidir, bütün arzulara yanıtır, bütün kahramanların dünyevi ve dünyadışı maceralarının göz alıcı hedefidir. Anne, kız kardeş, sevgili, gelindir. Dünyada büyüleyici ne varsa, sevinç vermeyi vaat eden ne varsa, dünyanın şehirlerinde, ormanlarında değilse uykunun derinliklerinde onun varlığının habercisi olmuştur. Çünkü o, kusursuzluk vaadinin bedenlenmiş halidir; ruhun, kurulu yetersizlikler dünyasındaki sürgününün sonunda, bir zamanlar tattığı saadeti yeniden tadacağına güvencesidir: çok uzak bir geçmişte tanıdığımız, hatta sevdiğimiz rahatlatıcı, besleyici, -genç ve güzel- 'iyi' anne. Zaman onu uzağa götürmüştü, fakat o hâlâ zamandışı denizin dibinde zamandışılıkta uyuyan biri gibi yaşıyor. (2010: 127)

Tanrıça her zaman için aynı görünüşte ve iyi kalpli olmaz, birçok anlatıda karşısındaki kişinin tavrına göre görünüm alır veya karşısındaki kişi tanrıçayı nasıl görmek istiyorsa öyle görür. Avlanan Aktaion, ağaçlarla çevrili bir vadiye dalmış ve oradaki havuzda yıkanan Diana'yı görmüştür. Diana, Aktaion'un üstüne su atmış ve kendisini çıplak gördüğü için onu cezalandırarak bir geyiğe çevirmiştir. Geyik donunda kaçan Aktaion, kendi tazıları tarafından parçalanarak öldürülmüştür (Campbell, 2010: 128-130). İrlanda Kralı Eochiad'ın beş oğlunun av öyküsünde ise ilk dört oğulun oldukça çirkin bir cadı şeklinde gördükleri kadın, son oğul Niall tarafından sarılıp öpülünce dünyanın en güzel kadınına dönüşmüştür (Campbell, 2010: 135).

Deli Kurt romanının tanrıçası da Gökçen'dir; savaşçı, güçlü, cesur, özgür bir karakterdir, bunlara ek olarak mistik özelliklere de sahiptir (Gönüllü, 2025: 37). Ahalinin "peri kızı" olarak nitelendirdiği Gökçen, insanların genelinde korkuyla karışık bir saygı ve hayranlık uyandırmaktadır. Onun "cadı" olduğunu düşünenler de oldukça fazladır. Özellikle gözlerine bakılmaması konusunda korkunç söylentiler vardır. Hem annesinin hem Gökçen'in gözlerine bakanlar canlarından olurlar. Gökçen, toplum tarafından ötekileştirilmiştir (Gönüllü, 2022: 43). Ancak başkahraman *Deli Kurt*, tıpkı beşinci oğul Niall gibi istisnadır ve Gökçen'de bir cadı değil, nefes kesici bir güzellik görmektedir. Zira Esen Börü de birbirlerini severlerse Gökçen'in gözlerine bakabileceğini ve hiçbir şey olmayacağını söylemiştir (Atsız, 2025: 152). Atsız, kimsenin bakmadığı Gökçen'e, *Deli Kurt*'un bakışını böyle anlatmıştır:

Hiçbir şeyden korkusu olmayan Osmanlı sipahisi korku ve heyecandan titreyerek başını yavaş yavaş kaldırdı. Kamaştırıcı bir ışığın gözlerine ve içine dolacağını sezerek önce Gökçen'in çenesini, sonra dudaklarını gördü. Göz göze gelince ok yemiş gibi sarsılarak ve ejderha görmüş çocuk gibi titreyerek:

- 'Aman Allahım!' diyebildi.

Bunu gayet yavaş ve kısık bir sesle söylemiş, çünkü bütün gücü kesilmiş ve aklı başından gitmişti. Bağırarak kuvveti olsaydı bütün çevrede yankılanacak bir kükreyişle haykırırdı. Bir çift çekik yeşil göz ışık saçarak kendisine bakıyor, bütün iradesini yok ediyor, gözlerini kamaştırıyor, *Deli Kurt*'u zevkten bayıltacak hale getiriyorken, korkunç şekildeki yırtıcı bakışlarıyla da titretiyordu. (Atsız, 2025: 175-176).

Deli Kurt, tanrıçayla karşılaşma sınavından başarıyla geçmiştir. Çünkü onda soyluluğu görebilen soylu bir kalp vardır (Campbell, 2010: 136). Bu kalbe ve ondan ileri gelen görüşe sahip olanlar, ki bu ancak başkahraman olabilir, tanrıçaya bakabileceklerdir.

ç. Doğaüstü Destek

Kahraman, sonsuz yolculuğunda bir maceraya atılır ve birçok sınamadan geçer. Bu sınavlarda kendisini destekleyen “iyi kalpli bir güç” (Campbell, 2010: 113) bulunmaktadır. Kahraman, tanrı veya tanrıçanın kendisini kut-samasını elde ederse, ihtiyaç duyulduğu anlarda olayların yaşandığı evrene dönebilecektir (Campbell, 2025: 225). Bu motif, Deli Kurt’un Macarlara esir düştüğü “Tutsaklık” adlı bölümde çok canlı biçimde yer almaktadır. Deli Kurt, tutsakken Macarların izin vermesiyle bir tepeye çıkıp kaval çalar ve aynı anda Gökçen’in “büyülü” kavalının sesini işitir (Atsız, 2025: 192); Gökçen de onun çaldığı kavalı duymaktadır. Bu tanrıçanın kahramana direnç kazandıran desteğidir.

Deli Kurt bir gece Gökçen’in kendisine “Sipahi! Artık Dön!” dediğini işitmiş ve Macarların savaş hazırlığı esnasında hapisten kaçmıştır. Yolda gideceği yönü bilemez ve umudunun kesildiği anda Gökçen’in sesini işitir: “Orta yoldan yürü, sipahi!” (Atsız, 2025: 193). Atsız’ın ifadesiyle: “Büyücü, peri kızı sevgilisi; olağanüstü kuvvetleri olan Gökçen kendisine yol gösteriyordu.”

d. Âşık Kahraman

Deli Kurt’un Rank’ın çizdiği doğuş miti şemasından sapmasını Campbell, şu tespitiyle izah etmiştir:

Düşmandan zorla elde edilen hegemonya, canavarın kötü niyetliliğinden kazanılmış özgürlük, tiran Yerinde Duran’ın emekleriyle ortaya çıkan yaşam enerjisi bir kadın olarak simgelenmiştir. O sayısız ejder katletmelerin bakiresi, kıskanç babadan kaçırılmış gelin, melun aşıktan kurtarılan bakiredir. O bakire kahramanın kendisinin “diğer yarısıdır” - çünkü “her biri ikisidir”: eğer kahramanın konumu dünya egemenliğiyse, bakire dünyadır ve eğer kahraman savaşçıysa, bakire de ündür. Bakire, kahramanın çevreleyen durumun hapisanesinden kurtaracağı kaderinin imgesidir. (2010: 373)

Buna göre Deli Kurt, girişmesi gereken taht mücadelesini Gökçen’in gönlüne girme mücadelesiyle değiştirmiştir; onunla yüzleşmiş, gözlerinin içine bakmış ve hayatta kalmayı başarmıştır. Bununla beraber Gökçen’in gönlüne de girerek, diğer âşıklarla olan taht kavgasını kazanmıştır. Zira Campbell’in ifade ettiği husus, Türk edebiyatının hem klasik hem halk şubelerinde sıklıkla tezahür etmiştir. Ercişli Emrah’ın aşağıdaki dizelerinde bilinçaltının bu yönüne açıkça yer verilmiştir:

*Emrah der ki düştüm dile
Bülbül figan eyler güle
Güzel sevmek bir sarp kale
Ya ahır ya alınmaz*

e. Kahramanın Ayrılışı ve Son

Atsız, diğer romanlarında olduğu gibi bu romanını da kötü sonla noktalamıştır ancak bu, diğer romanlarına göre beklenmedik bir sonudur. “Kahramanın biyografisindeki son eylem ölüm veya ayrılıştır,” (Campbell, 2010: 388) fakat burada Deli Kurt değil ailesi ve Gökçen Kız ölmüştür. Campbell’ın “Mikrokozmosun Sonu” olarak adlandırdığı kıyamet senaryolarından bazıları suyla ilgilidir ve büyük tufan gelip dünyadaki canlıları yutacaktır (2010: 408). Atsız’ın “Yolların Sonu” adını verdiği bu nihayet, Deli Kurt’un hayatındaki her şeyi selin alıp götürmesiyle gerçekleşmiştir. Şehzade Murad, hiç yaşamamış gibidir ve onu en son hiçliğin karanlığına doğru ilerlerken görürüz.

Kaynakça

- ATSIZ, H. N. (2025). *Deli Kurt*, Ötüken Neşriyat, 90. basım, İstanbul.
- AYKUT, N. (2020). “İsâ Çelebi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, EK-1 c, Ankara, s. 645-647.
- BANG, W. ve G. R. Rahmeti. (1936). *Oğuz Kağan Destanı*, Burhaneddin Basımevi, İstanbul.
- BAYAT, F. (2022). *Kadın Şaman*, Ötüken Neşriyat, 8. basım, İstanbul.
- CAMPBELL, J. (2010). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, Çeviren: Sabri Gürses, Kabalıcı Yayınları, 2. baskı, İstanbul.
- GÖKÇE, G. (2025). “Deli Kurt: Murad”, *Atsız Evreninden Karakter Çözümlenmeleri*, ed.: Dr. Fatih Keskin vd., Kutlu Yayınevi, İstanbul, s. 158-167.
- GÖNÜLLÜ, C. (2025). “Ötekileştirmenin Kurumsal Anlatımı: Gökçen Kız”, *Atsız Evreninden Karakter Çözümlenmeleri*, ed.: Dr. Fatih Keskin vd., Kutlu Yayınevi, İstanbul, s. 33-45.
- İNALCIK, H. (2015). *Devlet-i ‘Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 55. baskı, İstanbul.
- RANK, O. (2016). *Kahramanın Doğuş Miti*, Çeviren: Gökçe Yavaş, Pinhan Yayıncılık, İstanbul.